

Aarebrots kamp mot stråmenn

– Det påfallende tabloide ved Aarebrots utfall maner fram et fiendebilde av Human-Etisk Forbund som ikke var ventet fra den kanten, skriver Morten Fastvold.

KOMMENTAR: Man skal høre mye rart før ørene faller av, til tider fra uventet hold, som når professor i sammenlignende politikk Frank Aarebrot nylig hevdet at Human-Etisk Forbund fører «en idiotisk kamp mot kristendommen».

At en så velrenommert akademiker slik langer ut mot en stråmann, er påfallende, siden Human-Etisk Forbund aldri har villet bekjempe kristendommen i det store og hele. Vel bedriver Human-Etisk Forbund religionskritikk og har siden stiftelsen i 1956 arbeidet for å oppheve statskirkeordningen, men når ble dette å bekjempe kristendommen?

Det Human-Etisk Forbund og humanetikere flest ønsker seg, er et reelt tros- og livssynsmangfold der det også er greit å være ikke-troende, enten man kaller seg ateist, agnostiker, humanetiker eller livssynshumanist. Et forsett om å bekjempe kristendommen og andre religioner, med det formål å fjerne dem, er selvsagt urealistisk og heller ikke ønskelig. Det ville dessuten være selvmotsigende, all den tid Human-Etisk Forbund påberoper seg menneskerettighetene som en del av sitt verdigrunnlag, der trosfrihet er blant det viktigste.

Humanisme er også noe sekulært

Så til Aarebrots anklage om at Human-Etisk Forbund seiler under falsk flagg ved å sette likhetstegn mellom ateisme og humanisme. Påstanden er i utgangspunktet absurd fordi ateisme ikke kan være noe livssyn uten å knyttes til en rekke andre grunnantakelser og verdier. Også humanetikere skjønner det.

La oss derfor gå videre til Aarebrots poeng om at humanismen oppsto i en kristen kultur. Dette er Human-Etisk Forbund fullt innforstått med. Vi har fått med oss at humanismen ikke var sekulær fra starten av, og at renessansehumanismen ikke var noe eget livssyn, men betegnelsen på et studium av mennesket gjennom språk- og historiefaget. Videre er vi klar over at de ulike forsøk på å gjøre humanisme til en livsanskuelse utover på attenhundretallet, ikke bare var sekulære, men også var kristelig fundert.

Dette var mye av grunnen til at Human-Etisk Forbunds stiftere valgte betegnelsen human-etisk fremfor humanistisk, siden humanisme-ordet da ble assosiert med kristelighet à la Grundtvig. Dermed ble ordet misvisende for en organisasjon som skulle distansere seg fra kristendommen. Betegnelsen human-etisk (og humanetikk) unngikk dette, og var ikke sugd av eget bryst eller noe forsøk på å lure noen, men inspirert av den danske filosofen Harald Høffding, som brukte begrepet «human etikk» i betydningen menneskeskapt etikk, som ikke er gitt oss av noen guddom eller annen transcendent kraft.

Den opprinnelige koblingen mellom humanisme og kristendom innebærer naturligvis ikke at bordet fanger for all fremtid. Kristne har etterhvert fått like lite monopol på humanisme-ordet som det de sekulære har. Særlig etter at evolusjonsteorien var blitt lansert og stadig flere mente at Gud var død, slik Friedrich Nietzsche så ettertrykkelig oppsummerte, mistet kristendommen for alvor sitt monopol på humanisme-ordet.

Et økende sekulært fokus

Å snakke om humanisme som noe greit og enhetlig, er ikke mulig. Humanisme finnes i flere varianter og går på tvers av religion, slik Aarebrot påpeker. Det gjelder særlig hvis vi primært sikter til den humanitære impuls som gjorde seg gjeldende utover på attenhundretallet, både blant sekulære og religiøse. Avskaffelsen av offentlige henrettelser og «umenneskelige» straffemetoder, kampen mot slaveriet, det økte fokuset på enkeltmenneskers ve og vel, samt på sosial rettferdighet, individuell frihet og demokrati er hovedpunkter i det historikere kaller den humanitære revolusjon.

Denne var høyst dennesidig, ved ikke å forholde seg til religiøse spørsmål om frelse og etterliv og himmel og helvete. Fokuset var på livet før døden, det vil si sekulært. Å bygge en humanisme på dette grunnlaget, samt på rettighetstenkning og tiltro til vitenskapelig rasjonalitet, er derfor en høyst naturlig utvikling, og ingen tilsnikelse eller historieforskning eller noe annet suspekt.

Ord endrer betydning over tid

Aarebrots tredje anklage er at Human-Etisk Forbund forsøker å monopolisere humanisme-ordet. Også dette er urimelig, nettopp fordi humanisme-ordet er så mangslungent og lite presist. Dermed vil det være nytteløst å forsøke å monopolisere det.

Imidlertid endrer ords betydningsinnhold og valør seg over tid, ut fra hvordan bruken av dem endres. Mens humanisme-ordet for seksti år siden ga for sterke assosiasjoner til grundtvigske folkehøgskoler til at Human-Etisk Forbunds stiftere ville bruke det, assosieres det nå helst med sekulær humanisme av ymse slag, ikke minst internasjonalt.

Det har fått noen i Human-Etisk Forbund til å fundere over om tiden er blitt moden til å bytte ut betegnelsen human-etisk med humanistisk. Ambisjonen er da ikke å monopolisere humanisme-ordet, men i høyden å erobre dets primærbetydning. Humanisme-ordet vil jo fremdeles ha en rekke sekundærbetydninger, slik som kristen-humanisme og andre bindestreksvarianter.

Human-Etisk Forbund har ikke tatt noe endelig standpunkt i denne saken, og bruker nå gjerne betegnelsen livssynshumanisme. Dermed er «humanisme» stadig et blott og bart bindestreksord i en livssynsmessig sammenheng.

Fiendebildet vaker igjen

Det påfallende tabloide ved Aarebrots utfall maner fram et fiendebilde av Human-Etisk Forbund som ikke var ventet fra den kanten, siden det opp igjennom årene har vært fremsatt fra religiøst hold. Typisk nok lages et slikt fiendebilde ved hjelp av det som på forskerspråket kalles cherry-picking, som er å kun velge ut de fakta eller uttalelser eller forskningsrapporter som underbygger den antakelsen man har, mens man ser bort fra alt annet som ikke passer med denne. Slik kan man rigge til sine konklusjoner omtrent dit man vil, noe som verken er vitenskapelig eller intellektuelt redelig.

Human-Etisk Forbund er i løpet av sine snart seksti år blitt en temmelig stor livssynsorganisasjon med 85 000 medlemmer. Disse forholder seg verken til fastsatte dogmer eller noen form for «den rette lære», og er heller ikke utstyrt med munnkurv. Som i enhver større livssynsorganisasjon finnes det i Human-Etisk Forbund ulike fløyer og enkeltpersoner som ikke er enige i ett og alt, og som kan ha friske og ulike synspunkter på hva humanisme og mye annet er. Da sier det seg selv at det som enkelte medlemmer måtte finne på å si offentlig, ikke nødvendigvis er Human-Etisk Forbunds offisielle holdning. En slik romslighet er en selvfølge i et livssynssamfunn med et visst minimum av takhøyde.

Dette burde Aarebrot bedre enn mange andre forstå. At han like fullt bedriver cherry-picking ved kun å feste seg ved uttalelser som underbygger et veletablert fiendebilde, slik han etter alle solemerker må ha gjort, er derfor både rart og skuffende.

Et livssyn for de mange

Som en meningsmåling utført for avisa Vårt land viste sist påske, er det nå like mange her til lands som ikke tror på noen gud som de som har en gudstro. Det sier sitt om hvor langt sekulariseringen er kommet. At det da er grunnlag for en livssynsorganisasjon som fremmer en sekulær form for humanisme, er åpenbart. Human-Etisk Forbunds potensial for mange nye medlemmer og sympatisører er nå stort.

Nettopp dette kan trigge den gamle stereotypen av et fiendebilde som Aarebrot bringer til torgs. Skal Human-Etisk Forbund hindres i å nå fram til de stadig flere ikke-troende, må forbundet marginaliseres ved å fremstilles som en idiotisk liten sekt av militante ateister som villeder og bedrar og knapt aner hva humanisme er. Da blir disse stadig flere ikke-troende forhåpentligvis skremt fra å oppfatte livssynshumanisme som noe som kunne passe for dem.

Men man må ikke hate kristendommen for å slutte opp om Human-Etisk Forbund. Man trenger ikke bry seg så mye om religion i det hele tatt. Det holder å stille seg åpen og undrende til de store spørsmål om livet og verden og meningen med det hele, uten at man dermed må trekke Gud inn i bildet. Hvis man mer enn aner at det går an å ha et livssyn basert på dennesidige verdier, og at man ikke blir noe dårligere menneske av den grunn enn det de religiøse hevder seg å være, er livssynshumanisme et godt alternativ. Da kan man oppdage at den faktisk er blitt mainstream i dagens norske samfunn.